

ÁGYAS RÉKA

A VAJDASÁGI MAGYAR ÓVODÁK HELYZETKÉPE AZ ODAJÁRÓ GYERMEKEK SZÜLEINEK TAPASZTALATAI ALAPJÁN

A vajdasági óvodahálózatról

Vajdaságban az óvodák csakúgy, mint az iskolák többsége is, vegyes (szerb és magyar) tannyelvű. Nagyon kevés csak magyar nyelvű nevelési és oktatási intézmény létezik. A Magyar Nemzeti Tanács (MNT) Oktatásfejlesztési Stratégiája (2016–2020) szerint azokban a községekben, ahol a magyarok létszáma 50% felett van, az ott óvodába és iskolába járó gyerekek több mint 80%-a magyar óvodát és iskolát választ. Ahol a magyarság létszáma 50%-nál kisebb, ott a tanulók lényegesen kisebb %-ban választják a magyar tagozatokon folyó képzést.¹

Az MNT belső adatbázisának² 2017-es tavaszi adatai szerint összesen 4864 gyermek járt iskoláskor előtti intézménybe, ebből 3796 gyermek járt magyar tannyelvű óvodába és 1068 fő vegyes tannyelvű csoportba. Továbbá összesen 216 magyar csoport volt bölcsődétől iskolaelőkészítőig, és 63 kétnyelvű. Az oktatói-nevelő munka település szerint 136 helységben valósult meg, ami tulajdonképpen 29 anyaintézményt tesz ki Vajdaság területén.

1 *A Magyar Nemzeti Tanács Oktatásfejlesztési Stratégiája 2016–2020.* Letöltés helye: www.mnt.org.rs; letöltés ideje: 2018.09.04.

2 Az MNT is támogatta a kutatást azáltal, hogy statisztikai adatokat osztott meg a projekt kutatóival.

Körzet	Község	Gyerekszám	Összesen 2016/17
Dél-Bácska	Óbecse	369	
	Újvidék	205	
	Szenttamás	68	
	Temerin	89	
	Verbász	12	
	Összesen		743
Dél-Bánság	Antalfalva	18	
	Zichyfalva		
	Kevevára		
	Pancsova		
	Összesen		18
Észak-Bácska	Kishegyes	169	
	Szabadka	744	
	Topolya	308	
	Összesen		1221
Észak-Bánság	Ada	265	
	Csóka	113	
	Magyarkanizsa	510	
	Nagykikinda	38	
	Törökkanizsa	41	
	Zenta	502	
	Összesen		1469
Közép-Bánság	Bégaszentgyörgy	50	
	Magyarcsernye	24	
	Nagybecskerek	120	
	Szécsány		
	Törökbecse	54	
	Összesen		248
Nyugat-Bácska	Apatin	35	
	Hódság	12	
	Kúla	16	
	Zombor	34	
	Összesen		97
Összesen			3796

1. táblázat: A magyar tannyelvű csoportba járó gyermekek száma a Vajdaságban körzetenként és községenként (2016/17, bölcsődétől iskola-előkészítőig)

A szülői attitűdvizsgálat eredményei

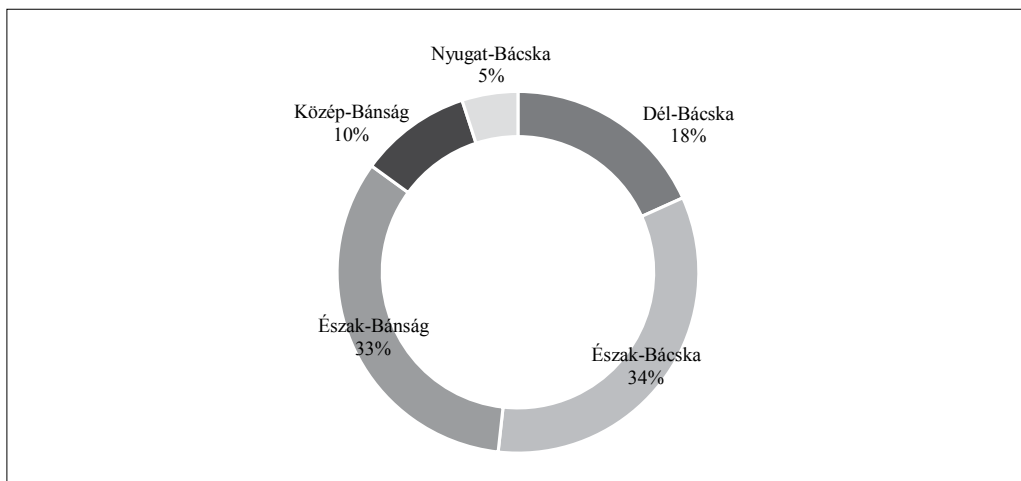
Módszertani leírás

A mintavétel során a területi reprezentativitás elve érvényesült. A minta a magyar óvodai oktatással rendelkező településekre reprezentatív, ezeken belül az intézmények egyszerű véletlen eljárással lettek kiválasztva. Szerbiában közigazgatási szempontból van csak meghatározva a településtípus, ezért a 2011-es adatok alapján, a település lélekszáma szerint határoztuk meg, hogy mely településtípus tartozik mintánkban a városi és mely a falusi jellegűbe. Városias jellegű településeknek tekintettük a 10 000 fölötti lélekszámmal rendelkező településeket. Összesen 22 vidéki jellegű településen működő intézmény, illetve 17 városi jellegű településtípuson működő óvoda, pontosabban az oda járó gyerekek szülei lettek bevonva a kutatásba, Vajdaság-szerte.

	Intézmény	Kérdőívszám
Városi	17	173
Vidéki	22	227
Összesen	39	400

2. táblázat: A kutatásba bevont intézmények eloszlása vidéki és városi jellemzők alapján

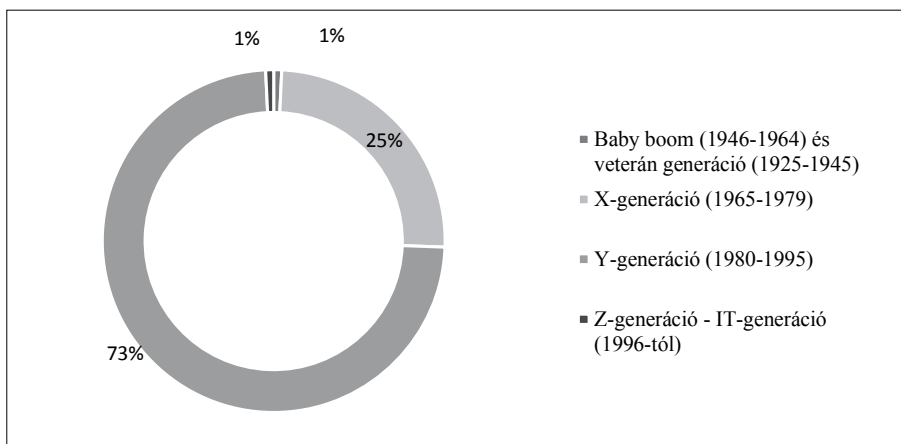
A kutatásba bevont települések földrajzi elhelyezkedésük szerint a következő körzetek között oszlottak meg: Észak-Bácska (34%), Észak-Bánság (33%), Közép-Bánság (10%), Nyugat-Bácska (5%) és Dél-Bácska (18%).

1. ábra: A kutatásba bevont intézmények körzetek szerinti eloszlása (%)

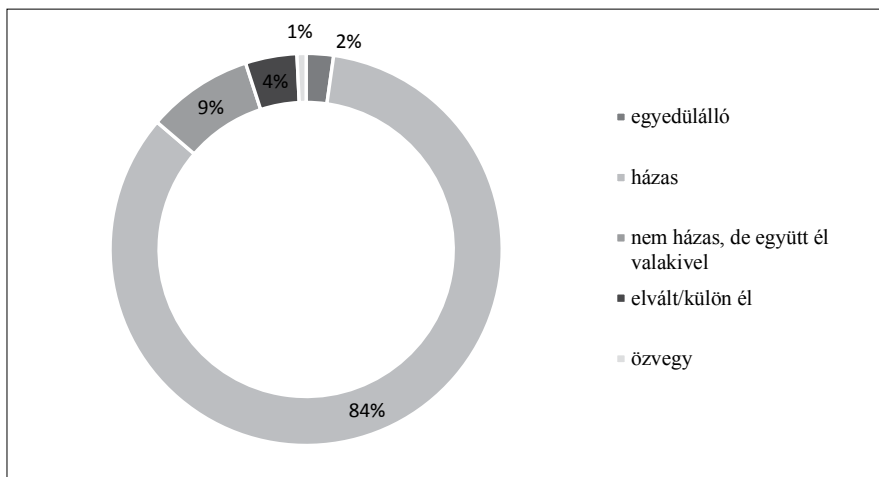
A megkérdezett szülők szociodemográfiai jellemzői

A felmérés során a magyar tannyelvű állami óvodákba járó gyermekek családjait kerestük meg kérdezőbiztosok segítségével. A 400 kitöltött kérdőív közül mindössze egy esetben válaszolt a gyermek nagyszülője a kérdésekre, egyébként a gyermekek szülei álltak rendelkezésünkre. A szülők körében 90%-ban az édesanyák osztották meg véleményüket. Életkorilag nagyobb részük, 73%-uk az Y-generációba tartozik, 25%-uk pedig a Z-generáció csoportjába esik.

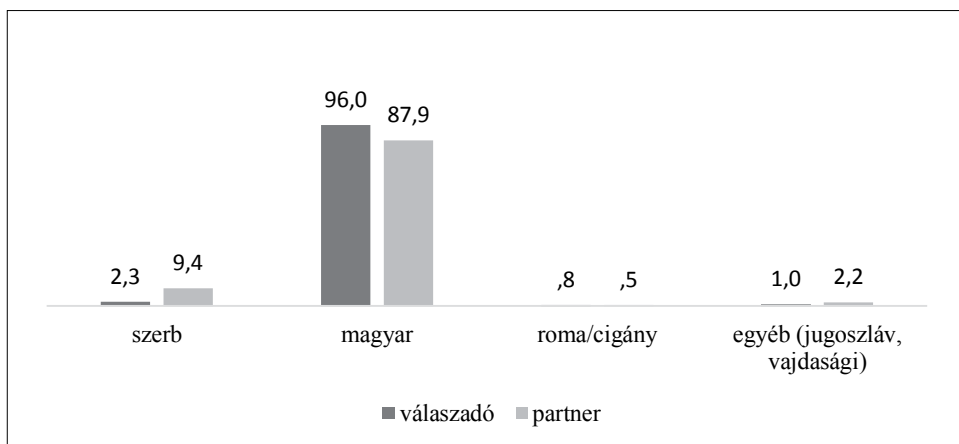
2. ábra: A válaszadók életkori megoszlása generációk szerint (N=399, %)

A válaszadók többsége, 93%-a párkapcsolatban él (ebből 84% házas, 9% nem házas, de együtt él partnerével), 7%-uk (29 fő) az egyedülállók valamely kategóriáját jelölte meg.

3. ábra: A válaszadók családi állapota (N=400, %)

A válaszadók 96%-a elsősorban magyar nemzetiségűnek vallotta magát, 89%-ban partnerüket is ide sorolták.

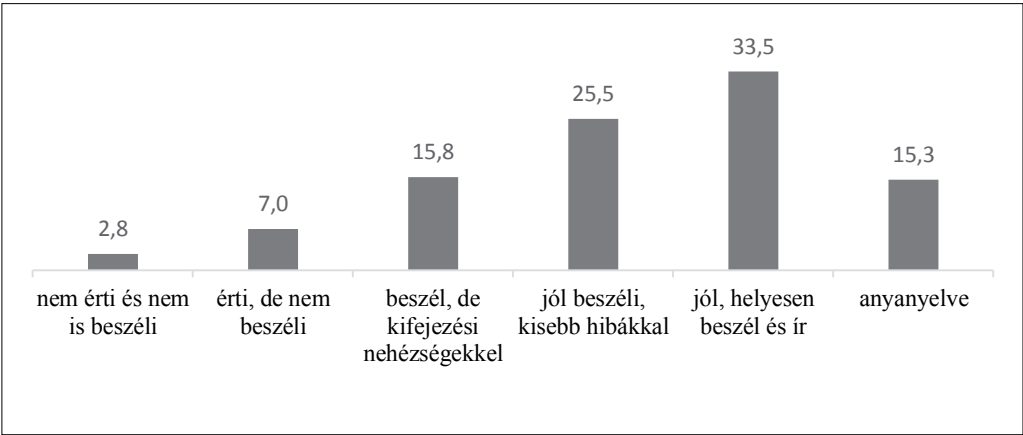
4. ábra: A válaszadók és partnereik nemzetisége, első helyen említve (N=400, %)

A szülők kommunikációjában a magyar nyelv dominál.

	magyar	szerb	egyéb
a válaszadó a szüleivel	386	20	2
partnerével/házastársával	358	50	1
barátaival	386	137	1
gyerekével	392	37	1
a nagyszülők a gyerekkel	385	44	3

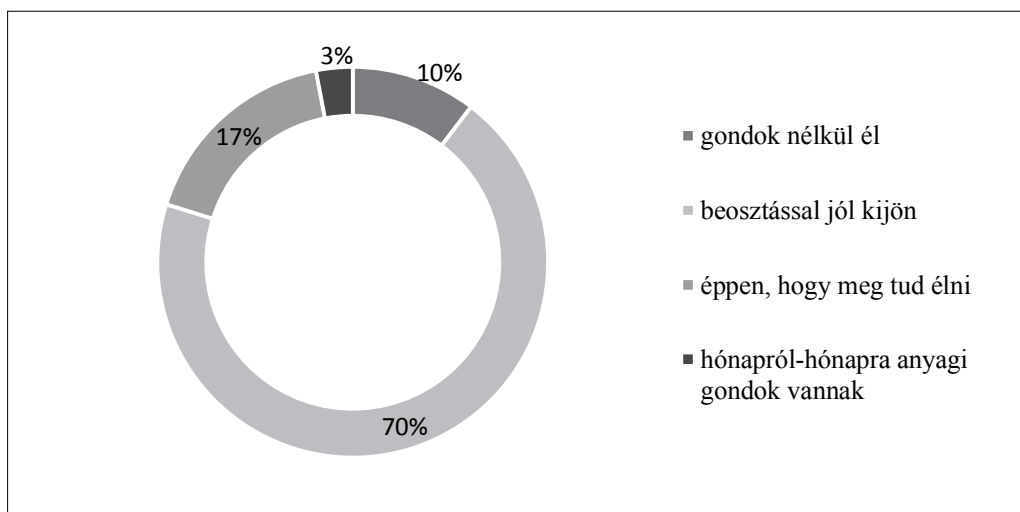
3. táblázat: Milyen nyelven beszél...

Annak ellenére, hogy a válaszadók 15%-a a szerb nyelvet anyanyelvi szinten beszéli, mindössze 9%-uk jelölte, hogy szerbül (is) kommunikál gyermekével. A válaszadók közül mindössze 9 fő vallotta magát elsődlegesen szerb nemzetiségűnek.

5. ábra: A szerb nyelvismeret szubjektív értékelése (% , N=400)

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése alapján a válaszadók 20%-a küzd anyagi nehézségekkel, többségük beosztással tud megélni.

6. ábra: A családok szubjektív anyagi helyzete (N=396, %)

A válaszadók 90%-a jelenleg a gyermek nevelésével foglalkozik, édesanya. 56%-uknak rendszeres munkája van (ebből csak 8,8%-uknak nincs állandó munkahelye, de rendszeresen dolgozik). A válaszadók 44%-ának viszont nincs rendszeres munkája, többségük (36%) háztartásbeli.

	válaszadó	partnere
állandó munkahelye van	36,6	51,2
vállalkozó vagy önálló gazda	10,8	27,9
rendszeresen dolgozik, de nincs állandó munkahelye	8,8	7,0
alkalmi munkái vannak	5,5	8,8
háztartásbeli/gyerekekkel otthon van	35,8	2,9
nyugdíjas	,3	,3
munkanélküli	2,0	1,1
egyéb ok miatt nincs rendszeres munkája	,3	,5
tartósan beteg		,3

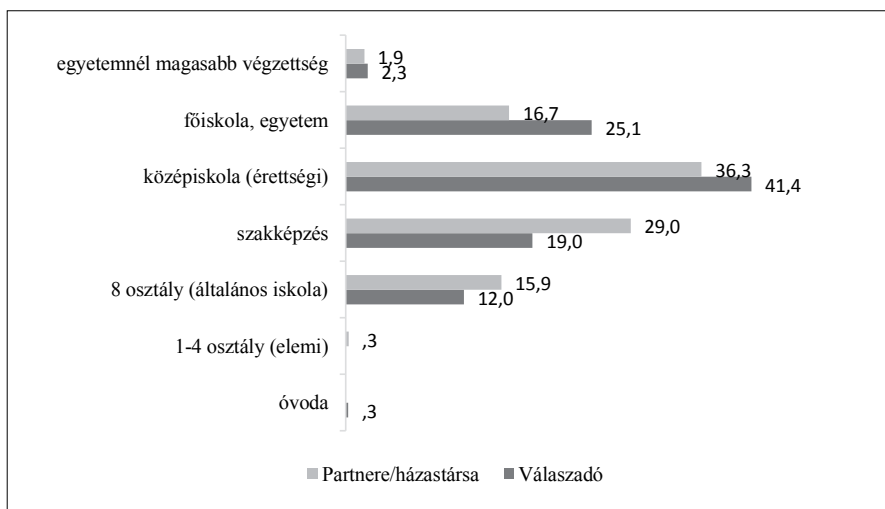
4. táblázat: Válaszadó és partnere gazdasági státusza (%)

Amennyiben együtt vizsgáljuk a válaszadó és partnerének gazdasági aktivitását, a családok (nem kerültek be az egyedülálló szülők) 8,3%-a van kifejezetten rizikós gazdasági helyzetben, ugyanis ennyi családban egyik szülőnek sincs rendszeres munkája. A családok 48,4%-a van biztonságosabb anyagi helyzetben, olyan szempontból, hogy rendszeresen dolgoznak, ezáltal van egy állandó bevételük, továbbá 43,2%-uknál legalább az egyik főnek van rendszeres munkája.

	Partnerének rendszeres munkája van	Partnerének nincs rendszeres munkája	Összesen
A válaszadónak rendszeres a munkája	180	21	201
	48,4%	5,6%	54%
A válaszadónak nem rendszeres a munkája	140	31	171
	37,6%	8,3%	46%
Összesen	86%	13,9%	

5. táblázat: Válaszadók és partnereik munkaviszonya, érvényes válaszadók

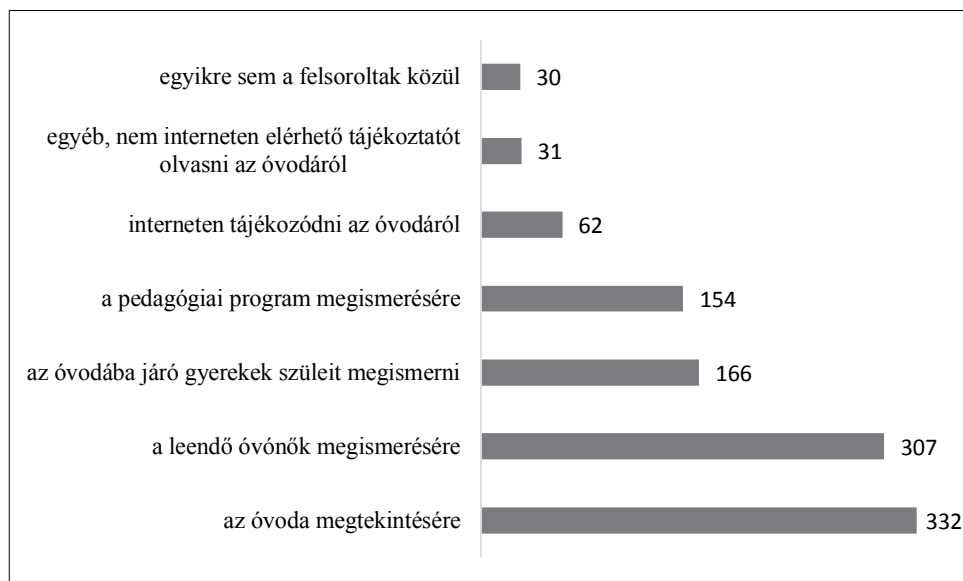
A válaszadók 60%-ának középiskolai végzettsége van, a partnerek/házastársak esetében 65%-ának, továbbá a válaszadók 27,4%-ának van felsőfokú végzettsége.

7. ábra: Válaszadó és partnerének/házastársának iskolai végzettsége, érvényes válaszadók (%)

Óvodaválasztás: lehetőségek és motivációk

Két nagyon fontos dologra a szülők többségének volt lehetősége a beiratkozás előtt, mégpedig az intézmény megtekintésére és a leendő óvónők megismerésére. Az adatok viszont azt tükrözik, hogy mindössze a szülők 15,5%-a (62 fő) tájékozódott az interneten az óvodáról, habár a valóságban az óvodák nagy többségének használható (aktuális) weboldala van.

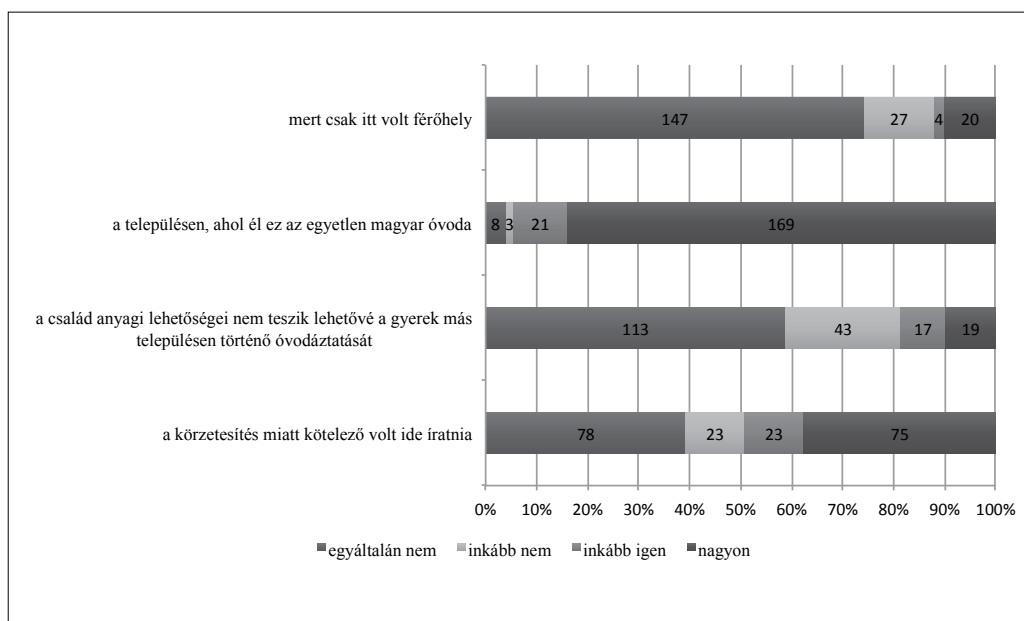
8. ábra: A beiratkozás előtt mire volt lehetősége? (érvényes válaszok gyakorisága)

A szülők bevallása szerint az intézményi gyakorlatban magyar nyelven valósul meg az oktatói nevelői munka (99% jelölte meg ezt a kategóriát). Összesen 363 szülő mondta, hogy kizárólag magyar nyelven folyik az óvodai nevelés, 34-en, hogy magyar és többségi nyelven is – itt nem derül ki, hogy a játékos nyelvtanulás miatt, vagy pedig mert vegyes csoportban vannak a gyerekek³.

3 Volt három olyan szülő is, aki csak a szerb nyelvet említette. Köztük volt olyan család is, ahol mind a két szülő magyar nemzetiségűnek vallotta magát, de a gyermekkel a kommunikáció nyelve a szerb. Elenyésző az ilyen szülők száma a kutatásban, ezért ezzel kapcsolatban következtetéseket nem vonhatunk le.

A válaszadók majdnem fele (49%) úgy nyilatkozott, hogy volt választási lehetősége az óvodák között.⁴ A kérdőívben a „választási lehetőség” alatt azt értettük, hogy legalább két óvoda közül tudott választani alanyunk, ennek jogi vagy anyagi akadálya nem volt. 42%-uk két intézmény közül választhatott, míg 27%-uk három közül. Többségük (97%) be tudta íratni abba az óvodába gyermekét, amit első helyen választott. Akinek nem sikerült, jellemzően a túljelentkezés volt az ok, egy esetben fordult elő, hogy az alacsony gyermekszám miatt meg kellett szüntetni a csoportot.

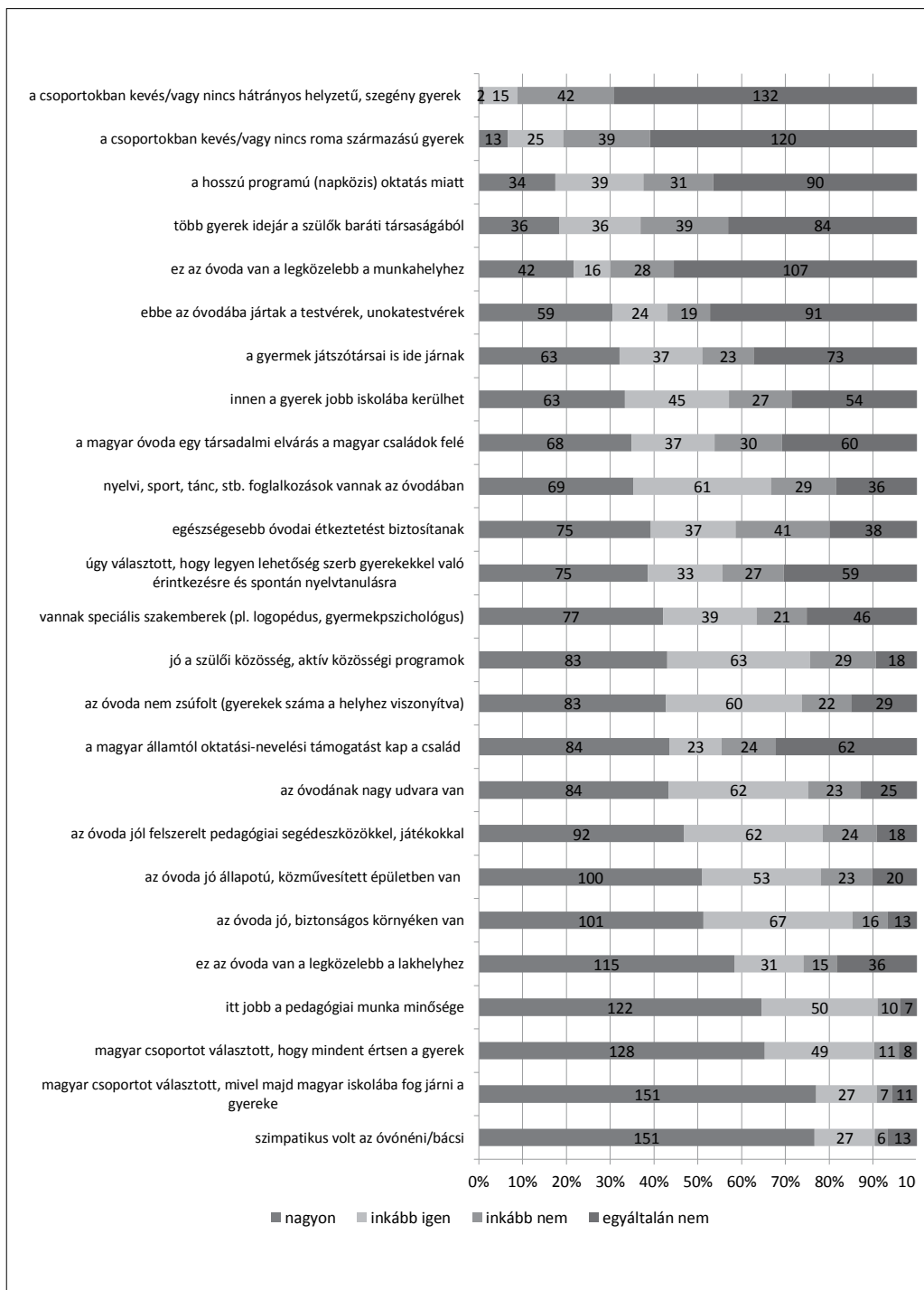
Akik nem tudtak több óvoda közül választani, azok közül 169 szülő válaszolta, hogy ennek az oka, hogy tulajdonképpen ez volt az egyetlen magyar óvoda a településen. Körülbelül a szülők fele értett egyet azzal, hogy a körzetesítés miatt nem tudott választani. Többségük elutasító volt azokkal az állításokkal szemben, hogy a család anyagi lehetősége nem teszi lehetővé, hogy más településen történjen az óvodáztatás, illetve azzal is, hogy azért nem tudott választani, mert férőhelyproblémák adódtak volna.

9. ábra: Ha nem tudott választani, abban az alábbi tényezők mennyire játszottak közre? (érvényes válaszok gyakorisága)

⁴ Olyan településeken is azt válaszolták a szülők, hogy volt választási lehetőségük, ahol a Magyar Nemzeti Tanács 2017. márciusi létszámadataira vonatkozó belső adatbázisa szerint tudjuk, hogy erre nem volt lehetőségük. Lehetséges, hogy volt, aki úgy értelmezte, hogy a közeli szomszédos település óvodája is választási lehetőség. Emellett a lekérdezés során nem definiáltuk, hogy csak állami óvodák és csak magyar csoportok jöhetnek szóba az adott településen.

Amennyiben összességében nézzük azt, hogy mi motiválja a szülőket az óvodaválasztásban, azt látjuk, hogy a válaszadók többségét elsődlegesen szubjektív tényezők befolyásolták, mint az óvónéni /bácsi személye, szimpatikussága, de ezt szorosan követi a jobbnak ítélt pedagógiai munka szempontja, valamint olyan objektív tényezők, mint az anyanyelven való oktatás és nevelés fontossága és az intézmény biztonságos területen való elhelyezkedése, jó fizikai állapota.

10. ábra: Az óvodaválasztás motivációs tényezői (érvényes válaszok gyakorisága)

Azok esetében, akik tehát saját bevallásuk szerint tudtak több óvoda közül is választani, négy csoportba lehet osztani a motivációs tényezőket: infrastruktúra és felszereltség, pedagógiai munkához szorosan kapcsolódó tényezők, személyes kapcsolatok és nyelvi tényezők.

Az óvoda infrastruktúrájára és felszereltségére vonatkozó tényezőkön belül erőteljesebb motivációként jelent meg az óvoda területi elhelyezkedése, miszerint biztonságos, jó környéken helyezkedjen el a választott óvoda. Amennyiben összeadjuk a nagyon és az inkább fontos válaszokat, fontos szerepe volt az óvoda pedagógiai segédeszközökkel való ellátottságának és az épület állapotának is. Ezt követi, hogy közel legyen a lakhelyhez, valamint az udvarral való ellátottság, illetve az óvoda mint megfelelő „élettér” szempontja. Legkevesbé volt erőteljes befolyása annak, hogy a munkahelyükhöz legközelebb legyen az intézmény.

Állításokat tettünk a pedagógiai tényezők kapcsán is, hogy megvizsgáljuk az oktatás és nevelés fejlettsége, sokszínűsége mennyire jelenik meg befolyásoló szempontként. Ebben a csoportban a pedagógiai munka minőségesebbnek értékelése a legerőteljesebb motivációs tényező („itt jobb a pedagógiai munka minősége”), ezt követi a nyelvi, sport, tánc foglalkozások megléte az óvodában. Ugyanakkor sokukat (77 főt nagyon és 39 főt inkább) a speciális szakemberek megléte befolyásolta, abban hogy az adott intézményt választja. A pedagógiai-szakmai tényezők, az oktatás és nevelés minőségéhez kapcsolódó szempontok inkább fontosabbak az óvodaválasztásnál, mint például a hosszú programú oktatás megléte.

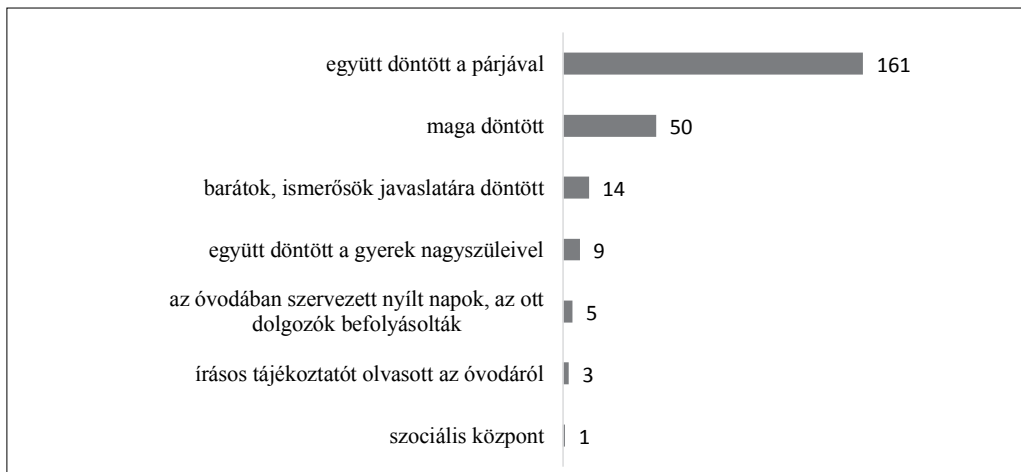
A személyes kapcsolatok területén az óvónéni/bácsi személye a leginkább meghatározó, de a válaszadók szerint a jó szülői közösség és az aktív közösségi programok is erőteljes befolyásoló tényezőként jelentek meg, ami nem feltétlen a szülők informális baráti társaságát jelenti. A gyenge személyes kapcsolatok erejét támasztja alá az is, hogy a válaszadóknak kevésbé volt fontos a döntés meghozatalában az, hogy a baráti társaságból ugyanebbe az óvodába járjanak a gyermekek, vagy az, hogy a testvérek, unokatestvérek is ide járjanak.

A nyelvi tényezőnél az anyanyelven való oktatás és nevelés a válaszadók többségét befolyásolta, tehát tudatosan írták magyar csoportba a gyermekeiket, mivel magyar nyelven szeretnék, ha folytatná a tanulást a gyermekük. Emellett sokan azt is szem előtt tartották a döntésnél, hogy a többségi nemzettel való találkozás során a spontán nyelvtanulásra is lehetősége legyen a kisgyermeknek.

A roma és hátrányos helyzetű tanulók alacsony száma a csoportba elenyésző számban befolyásolta a válaszadókat a döntés meghozatalában.

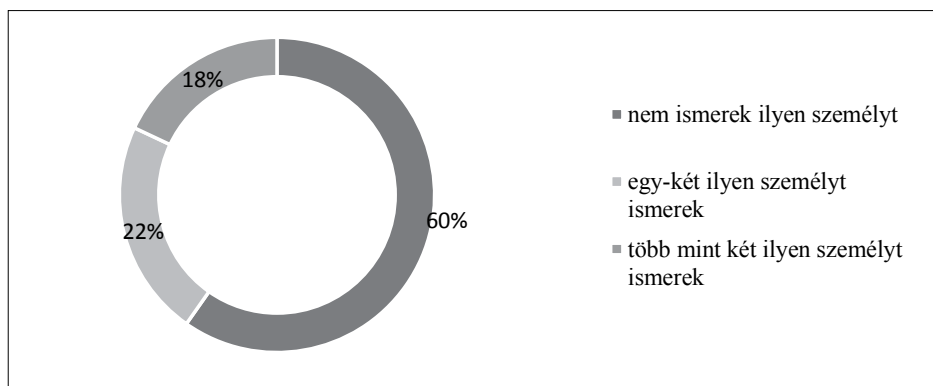
A magyar államtól való oktatási nevelési támogatás kihasználása a válaszadók kicsivel több mint felét inkább befolyásolta (107 említés), és körülbelül ugyanennyien érzik azt, hogy a magyar óvoda választása egy társadalmi elvárás a magyar családok felé (105).

Jellemzően a szülők közösen hozták meg a döntést az óvoda kiválasztása kapcsán, a szűkebb illetve a tágabb személyes és baráti kapcsolatoknak nem volt hatása.

11. ábra: Ki befolyásolta Önt leginkább az óvoda kiválasztásában? (érvényes válaszok gyakorisága)

A magyar szülők Vajdaságban kettős társadalmi nyomással találhatják szembe magukat: magyarként magyar óvodába kellene gyermeküket beíratni, vagy mivel „Szerbiában élünk”, jobb a többségi nemzet nyelvén működő óvodát/csoportot választani. Azoktól a szülőktől, akik szűkebb környezetében (baráti, ismerősi kör, család) tetten érhető a többségi óvodaválasztás, megkérdeztük, szerintük mi motiválja környezetüket. A szülők 40%-a állította, hogy szűkebb környezetében tapasztalja azt, hogy a magyar gyermeket (ide beletartoznak a vegyes családban élők is) szerb nyelvű csoportba, óvodába íratják.

12. ábra: Ismer-e szűkebb környezetében olyan magyar személyt, akinek óvodáskorú gyereke nem magyar óvodába jár? (N= 400, %)

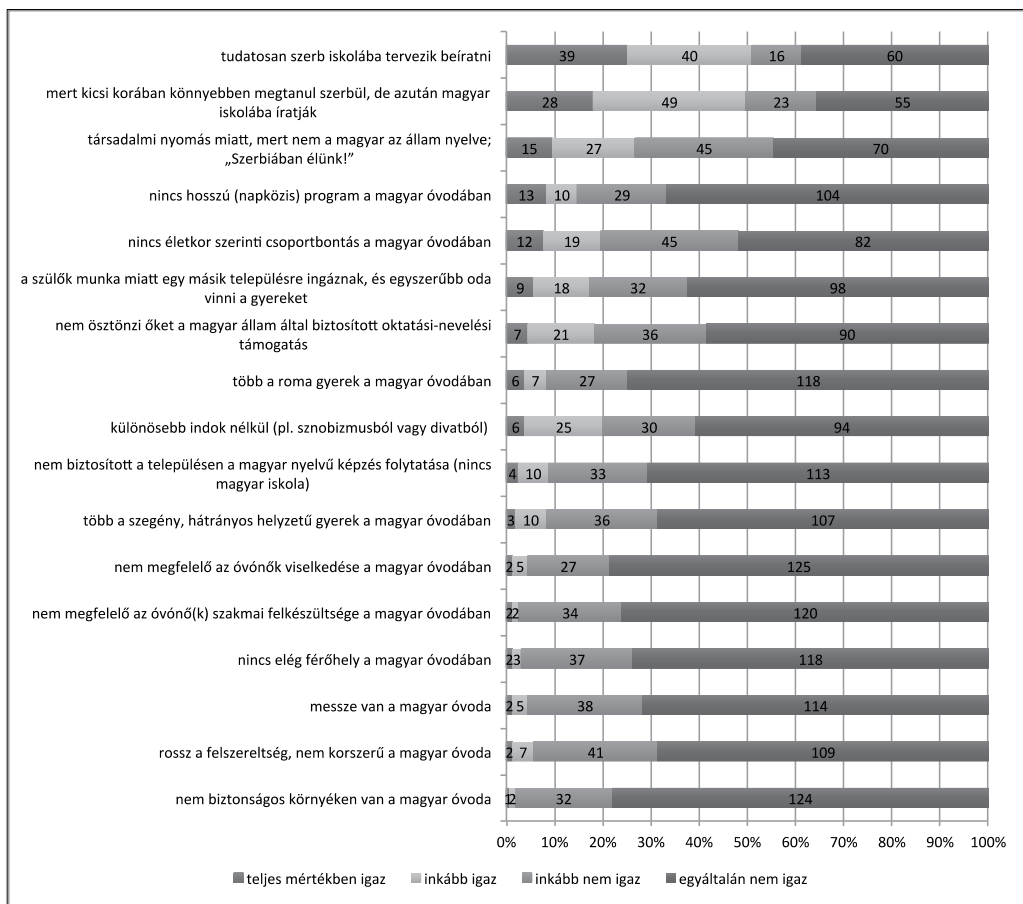
Eredményeink azt mutatják, hogy a többségi tannyelvű intézményválasztás preferenciájának oka nem az infrastrukturális hiányosságokra vezethető vissza, ugyanakkor a válaszadók nem látják problémának a magyar intézményben a magyar anyanyelvű cigány gyermekek vagy hátrányos helyzetűek (feltételezhető) integráltságának hiányát. Mindössze két tényező esetében oszlik meg jelentősebben a válaszadók tábora. A szülők szerint ezekben az esetekben a szerb óvodaválasztás a magyar gyermekek későbbi boldogulása szempontjából a többségi nyelv tannyelv általi elsajátítása miatt élvez elsőbbséget, ugyanis a válaszadók szerint vélhetően a későbbiekben a többségi nyelven szeretnék taníttatni gyermeküket – 79 szülő értett egyet ezzel az állítással. Az e témában végzett korábbi kutatások szintén erre az okra hívják fel a figyelmet. Előfordul, hogy a magyar szülő saját negatív tapasztalatai alapján dönt a gyerekek iskoláztatásáról: *„Ezt már eldöntöttük, amikor megfogant. Már tudtuk a férjemmel, abból kifolyólag, mivel hogy én nehezen beszélem a szerb nyelvet... és Szerbiában a szerb nyelv a legfontosabb, és én úgy gondoltam, hogy szerb nyelven kell hogy tanuljon (szülő, Zenta).”*⁵

A jelen kutatásban megkérdezett szülők úgy gondolják, a többségi óvodát választó szülők nem feltétlen tervezik szerb tannyelvű iskolába íratni a gyermeket, csak az óvodát tervezik többségi nyelven, mert kicsi korában könnyebben megtanul(hat) szerbül – 77 szülő értett egyet az állítással. Kismértékben egyeztek (42 említés) azzal, hogy társadalmi nyomás lenne az oka ennek.

A szülők véleményét erősíti meg a MOZAIK 2011 ifjúságkutatás eredménye is. E kutatás során a fókuszcsoportokon részt vevőket megkérdezték, ők milyen tannyelvű óvodába, iskolába jártak, miért oda írárták őket a szüleik, és ők milyen megfontolásból íratják gyermeküket – ha van – magyar vagy államnyelvi iskolába. Ilyen szempontból más problémával találkozunk a tömb- és a szórványtelepüléseken. Vajdaságban a magyar nyelvű környezetben a szerb nyelv megfelelő elsajátításának hiánya okoz problémát, addig a szórványban a megfelelő magyar oktatáshoz való hozzáférés hiánya. A beszélgetések során felszínre került az is, hogy sokan a későbbi jobb, könnyebb érvényesülés miatt íratják gyermeküket szerb oktatási intézménybe, már óvodától kezdve, hogy gond nélkül sajátítsa el a szerb nyelvet: *K: „Magyar óvodába jártatok mindannyian. V: „Mi ketten szerbbe [egy résztvevőre mutat]. Azért, mert a szüleink oda írártak, hogy megtanuljunk szerbül, de nem nagyon sikerült. (Ada)”*⁶

5 A kutatás két zentai iskola (az Emlék Iskola és a November 11. Iskola) körébe tartozó szülők között zajlott. Összesen 15 mélyinterjú készült: három pedagógussal, hat hatodik, illetve hetedik osztályos gyermekkel és hat szülővel beszélgetett a kutató. Szügyi Éva: Délvidéki magyarok a többségi tannyelvű oktatásban. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 74–86.

6 Bauer Béla – Déri András – Gyorgyovich Miklós – Pillók Péter: Haza a magasban. Tanulmány a külhoni magyar fiatalok magyarságtudatának alakulásáról. *Me.dok*, 2015. 10 (2).

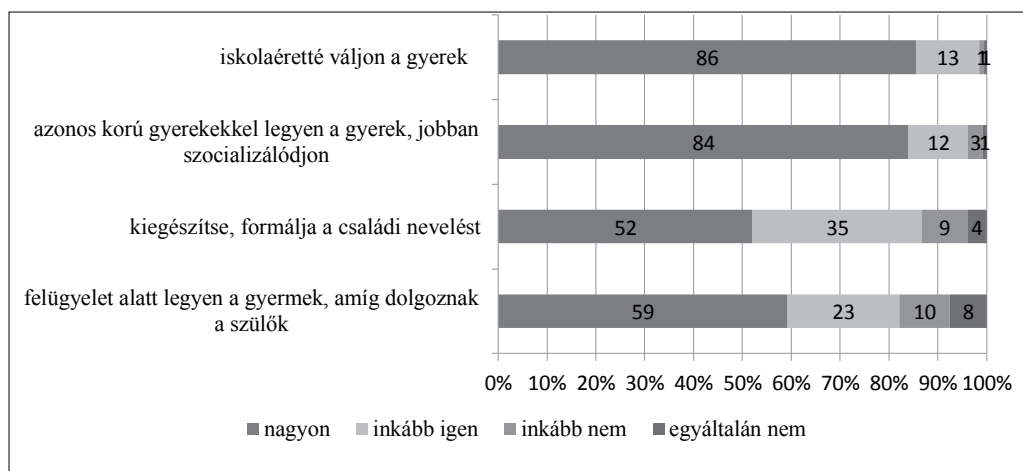
13. ábra: A szülők azért választanak többségi óvodát, mert... (érvényes válaszok gyakorisága)

Összesen 29 szülő jelezte, hogy történt óvodaváltás gyermeke esetében, ez 10 alkalommal jelentett tannyelv váltást, 3 esetben településváltással is együtt járt. Ennek oka elsődlegesen az anyanyelven való tanulás lehetősége és a távolság volt.

A jó óvoda...

A szülőket az óvodák feladatáról is megkérdeztük. A kérdésre válaszolva tulajdonképpen az elvárásukat fogalmazták meg az óvoda intézményével szemben. A szülők közel 18%-a értékelte úgy, hogy az óvodának „csak” annyi lenne a feladata, hogy felügyeletet biztosítson azon gyermekek számára, akiknek a szülei dolgoznak. Többségük inkább egyetértést

mutatott ezzel az állítással, ami érthető is, hiszen feltételezhetően egyfajta állami gondoskodásként, állami felelősségvállalásként tekintenek az óvodaintézményre. Viszont a vélemények azt mutatják, ennél azért többet „várnak el” a szülők. A szülők többsége az iskola és a közösségbe való beilleszkedés megalapozásaként tekint az óvodára. 98,5%-uk inkább vagy teljes mértékben egyetért azzal, hogy az óvoda feladata a gyermeket segíteni abban, hogy iskolaéretté váljon. Hasonlóan magas arányban (96,2%) szerepelt a szocializáció szempontja. A szülők 34,6%-a egyezett azzal, hogy az óvodának az lenne a feladata, hogy kiegészítse, formálja a családi nevelést, ezen belül a szülők több mint fele teljes mértékig egyetértett az állítással.

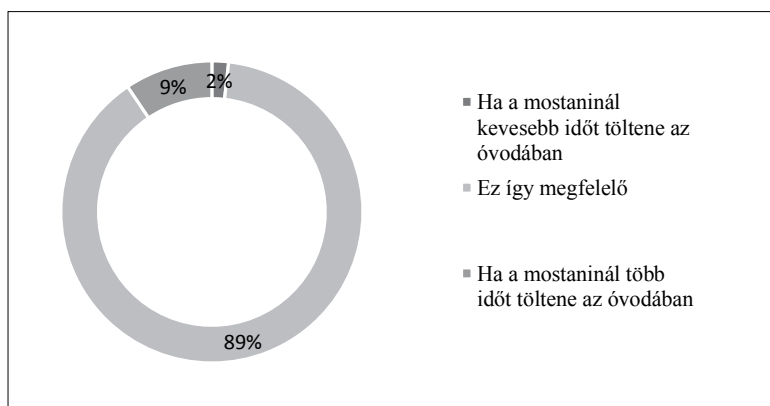
14. ábra: Az óvoda feladata (%)

Megkértük a szülőket, hogy soroljanak fel legfeljebb három tulajdonságot, amellyel szerintük a jó óvoda rendelkezik. Az első helyen említett dolgok az óvoda infrastruktúrájára és felszereltségére vonatkoztak, illetve az óvodapedagógusok személyéhez, empátiájához és szakértelméhez kapcsolódó jellemzők csoportjába sorolhatók. Első és legfontosabb helyen a biztonságot említették (114 említés), ami egyrészt az infrastruktúrára vonatkozik, ugyanakkor utalhat arra is, hogy az a jó óvoda, ahol biztonságban tudják a szülők a gyermeküket, hogy az óvónők/bácsik és nevelők kellő szakértelemmel és odafigyeléssel vannak a gyermekek iránt. A második leggyakoribb válasz (48 említés) a tiszta és rendezett környezetre vonatkozott. Ezt követte a családbarát (a szülőkkel együttműködő) és jó hangulatú (barátságos és családi) környezet (46 említés). Hasonló mennyiségű említést tettek a felszerelt és korszerű környezetre (45 említés) és a szakképzett óvónők és nevelők (42 említés) fontosságára.

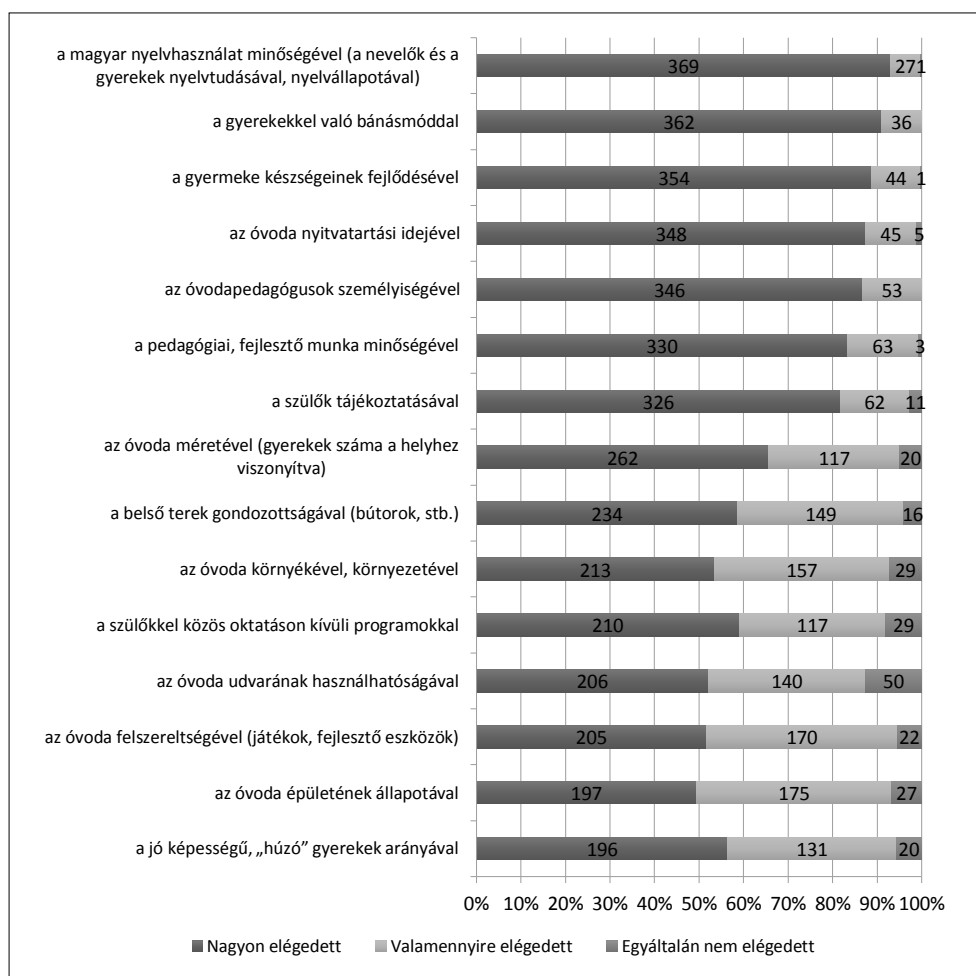
15. ábra: Milyen a jó óvoda? (a leggyakoribb említések)

A szülők elégedettségét több csoportba be tudjuk sorolni: infrastruktúrával, felszereltséggel és működéssel, továbbá a pedagógiai munka minőségével (oktatás és nevelés) való elégedettség. Ezen kívül értékelhették a kapcsolatot az óvoda és a szülők/család között. A legnagyobb elégedettséget a pedagógiai munka minőségével kapcsolatos tényezők mutatják, mind a magyar nyelvhasználat területén, mind pedig a gyerekekkel való bánásmód tekintetében. A legkevésbé a jó képességű, „húzó” gyerekek arányával elégedettek a szülők. Az infrastruktúra területén az intézmények nyitvatartási idejével a legelégedettebbek, az óvoda és a szülők/család kapcsolata területén pedig a szülők tájékoztatásával a többség nagyon elégedett.

16. ábra: Megítélése szerint mi válna gyermeke javára? (% , N=393)

Az óvoda nyitvatartása mellett rákérdeztünk, hogy az ott eltöltött idő mennyiségével mennyire elégedettek. A szülők 89%-a szerint a gyermek számára megfelelő az óvodában eltöltött idő mennyisége, mindössze 9%-uk (37 fő) jelezte, hogy a javára válna, ha a mostaninál több időt töltené ott. A Magyar Nemzeti Tanács Oktatási Stratégiája szerint a félnapos óvodai foglalkozások azok, melyek jellemzőek a vajdasági magyar óvodahálózatra. A félnapos óvodai benntartózkodás a magyarság területi eloszlásából fakad, hiszen a magyarság többsége kisebb településeken, falvakban él, ahol a délelőtti félnapos óvodai foglalkozás a jellemző. A városi lakosság életritmusára épül az egész napos óvodai foglalkozás, a napközi.⁷

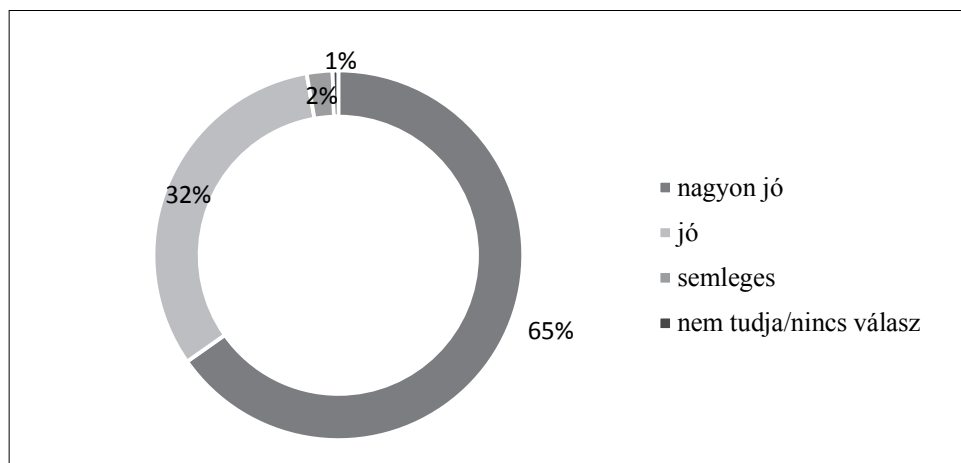

17. ábra: Az óvodával való elégedettség (érvényes válaszok gyakorisága)

7 A Magyar Nemzeti Tanács Oktatásfejlesztési Stratégiája 2016–2020. Letöltés helye: www.mnt.org.rs; i.m.

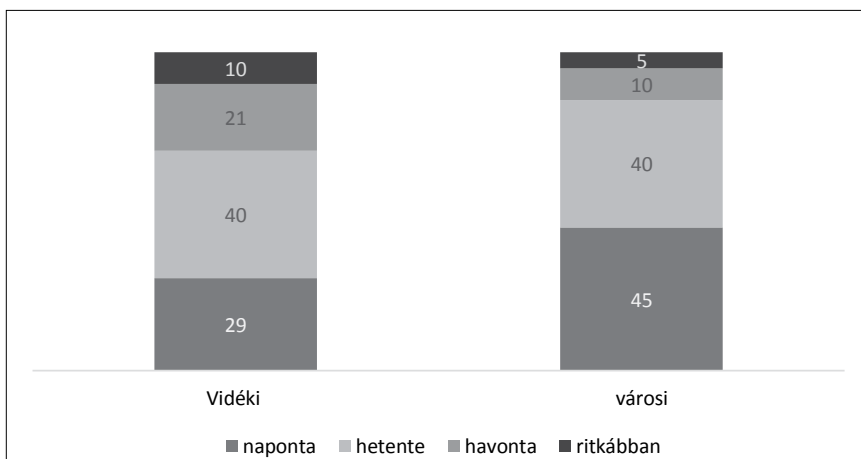
A szülők egy tízfokú skálán értékelhették, hogy a jelenlegi óvodájukkal mennyire elégedettek (a 10-es érték a nagyon elégedett kategóriát jelentette). A szülők elégedettségét támasztja alá, hogy az elégedettség átlagosan 8,66. A városi jellegű településen 8,5, míg a vidéki jellegű településeken kicsivel magasabb: 8,77.

Mivel a nevelés egyik fontos része az oktatási intézményekben valósul meg, ezért kiemelten fontos, hogy a család és az óvodák, elsősorban a szülő és az óvónő között jó kapcsolat alakuljon ki. A családok és óvoda közötti együttműködő kapcsolat elengedhetetlen a fejlődő gyermek számára, hogy az esetlegesen előforduló problémákra gyorsan tudjanak reagálni. A pedagógiai munka minőségével való elégedettségét is alátámasztja az, hogy a megkérdezett szülők 97%-a pozitívan vélekedett az óvodapedagógussal való kapcsolatáról. A szülők 65%-a nagyon jónak értékelte a jelenlegi kapcsolatot, amit az óvodapedagógussal ápol.

18. ábra: Milyen a kapcsolat Ön és az óvodapedagógus között? (N=398, %)

A gyermeknevelési kérdésekről való beszélgetés gyakorisága szerint a vidéki és a városi típusú települések csak kicsit térnek el. Érdekes, hogy a városi jellegű településeken élők 45%-a válaszolta, hogy naponta beszélnek az óvónővel/báccsal gyermeknevelési kérdésekről, míg a vidéki településeken a szülők 29%-a mondta ezt. Ez az eltérés valószínűleg abból adódik, hogy vidéki településeken a „mindenki mindenkit ismer” állapotából kiindulva az óvónő és a szülő sem erőlteti, hogy minden egyes találkozás alkalmával megvitassák a nevelési kérdéseket, de az is lehet, hogy más helyen és időben ezt megteszik, amennyiben probléma adódik – míg ez a városi településnél nehezebben képzelhető el.

19. ábra: Milyen gyakran beszélgetnek az óvónővel a gyermeke nevelési kérdéseiről? (%)

A vidéki és a városi jellegű településeken élő szülők hasonló elégedettséget mutattak. A vidéken élő szülők 89%-a, a városban élőknek pedig 88%-a állította, hogy nem igényli, hogy ennél gyakrabban beszéljenek. A vidéki jellegű településeken élő szülők 65%-a jelezte, hogy részt szokott venni a gyerekekkel és a pedagógusokkal közös kötetlen programokon. 32% nyilatkozta, hogy nem tud részt venni, mert nincs ilyen alkalom. A városias jellegű településeken a szülők nagyobbik része (55%) mondta, hogy nincs ilyen alkalom.

Statisztikai adatsorokból tudjuk, hogy míg a magyar iskolai előkészítőszők az összes vajdasági előkészítősző 8,63%-át alkotják, addig az inkluzív oktatásban⁸ részesülők aránya a magyarok esetében 16,86%.⁹ A magyar diákok szinte mindegyik csoportban felülreprezentáltak: a társas viselkedési zavarokkal küzdő gyerekek 25%-a magyar iskola-előkészítőbe jár, ez a mentális zavarok esetében 20%, a beszédhibáknál 14%. Arra egyelőre nem tudunk választ adni, hogy mi az oka annak, hogy a magyar gyermekek körében akár kétszer vagy háromszor is magasabb az arány valamennyi fejlődési zavar esetében, mint a teljes népesség körében.¹⁰ Az adatok tükrében azonban megnyugtató, hogy az óvodapedagógusokkal elégedettek a szülők, a kapcsolattartás és a kommunikáció is jól működik, hiszen elsődlegesen ezen a két szereplőn múlik, hogy az előbb említett fejlődési nehézségek időben fel legyenek ismervé és együtt segítsék a gyermekeket a fejlődésben.

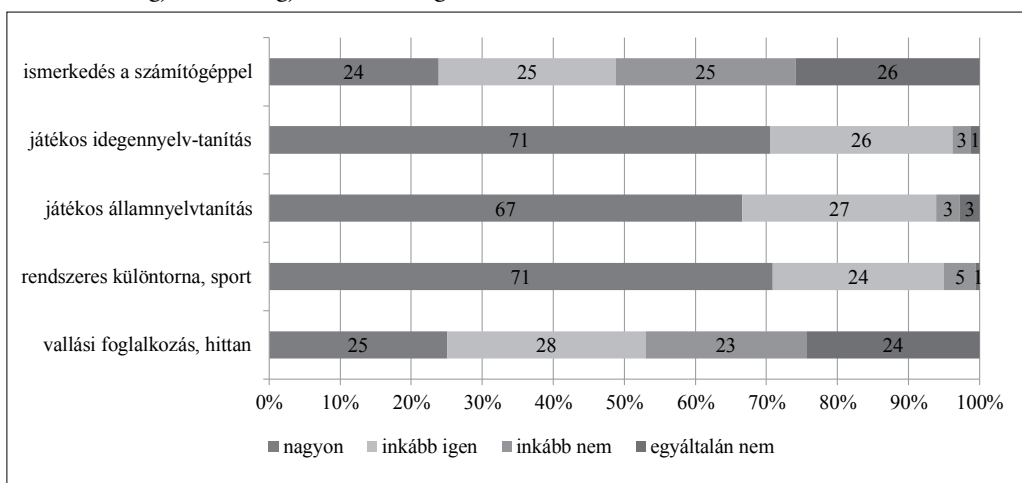
8 Inkluzív oktatásban részesülnek azon gyermekek, akik valamilyen fejlődési nehézséggel küzdenek (beszédhiba, testi fogyatékoság, mentális problémák, látássérültek, hallássérültek, viselkedési zavar).

9 Badis Róbert: *A vajdasági óvodáskorú kontingens számának előre becslése 2022-ig, Óvodakutatás 2017.* Kézirat, 2017.

10 Uo. 6.

Fejlesztési irányok

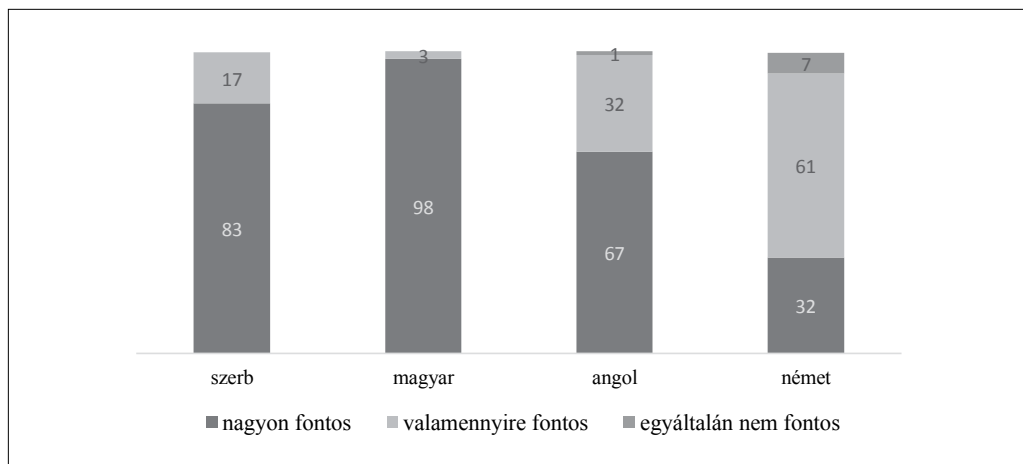
Attól függetlenül, hogy a szülők többsége többé-kevésbé elégedett a jelenlegi intézményekkel, a fejlesztések a minőségi oktatás és nevelés folyamatos javulása érdekében elengedhetetlenek. A szülők a játékos nyelvtanulást (idegen nyelv és a szerb) és a rendszeres tornát, sportot támogatnák külön óvodai foglalkozásként. Kevésbé volt egyetértés a vallási és a számítógépes foglalkozások kapcsán. A hittan bevezetését a szülők 53%-a támogatná, ebből 25%-uk nagyon. A számítógéppel való ismerkedést pedig a szülők többsége, 51%-a inkább nem támogatná. Feltételezhető, hogy az „okos kütyük” világában az online függőség negatív következményeit a szülők magukon is érzik, és minél később szeretnék ezzel a világgal megismertetni a gyermeket. A szülők 49%-a viszont támogatná az ilyen típusú foglalkozásokat, feltételezhető, hogy ők ez alatt a tudatos számítógép és internethasználatot értik, és ezt minél előbb meg szeretnék tanítani gyermekeiknek, mivel ezeket az eszközöket a digitális nemzedék tagjai nem fogják tudni megkerülni.

20. ábra: Ha a gyermeke számára különfoglalkozásként az alábbiakat kínálná az óvoda, mennyire támogatná azokat? (%)

A nyelvoktatás fontosságát és szükségességét támasztják alá a kérdőív egy másik kérdésből nyert adatok is. A kérdés arra vonatkozott, hogy a szülők szerint mely nyelvek mennyire segíthetik a gyermeküket a későbbi boldogulásban. A szülők egyöntetűen két nyelv fontosságát emelték ki: elsődlegesen a magyart, melynek ismeretét a szülők 98%-a nagyon fontosnak gondolja, illetve az állam nyelvét 83%-a nagyon fontosnak és 17% valamennyire fontosnak találta. Szintén határozott egyetértés fogalmazódott meg az idegen nyelvek kapcsán is, ugyanis mindössze a szülők 8%-a vallotta, hogy egyáltalán nem fontos sem az angol,

sem a német nyelv ismerete a későbbi boldogulás szempontjából. A szülők az angol nyelv fontosságát inkább előrébb veszik a német nyelvvel szemben.

21. ábra: Gyermek későbbi boldogulása érdekében milyen mértékben tartja az alábbi nyelveket fontosnak? (%)

Az iskolaválasztásra vonatkozó tervek és motivációk

A kisebbségi oktatás szempontjából kulcsfontosságú, hogy a magyar és a vegyes nemzetiségű családok milyen tannyelvű általános iskolába íratják gyermeküket, a magyar nyelvű közoktatás fenntartása és a közösség asszimilációjának elkerülése szempontjából egyaránt. Jelen kutatás nem fókuszált a szerb tagozatba járó magyar óvodásokra, amely jelenség jellemzően a vegyes nemzetiségű családokban fordul elő, vagy olyan településeken, ahol nincs iskoláskor előtti intézmény magyar nyelven. Viszont arra lehetőséget ad a kutatás, hogy az adatokat magyar és vegyes nemzetiségű családok szerint rendszerezzük. A szülők (első helyen említett) nemzetiségéből, illetve az egymás közötti kommunikáció nyelvéből alakítottam ki a magyar és a vegyes nemzetiségű családokat. Ahol nem volt megadva a kitöltőre vagy a párjára vonatkozóan a nemzetiség, ott a kommunikáció nyelve alapján soroltam be a családokat. Tehát aki kizárólag magyarul kommunikál párjával, de nem adott meg nemzetiiséget, azokat magyar családokként kategorizáltam. Az adatokba belekerültek az egyedülálló szülők is, ahol az ő nemzetiségük volt a mérvadó. A felmérés azt támasztja alá, hogy a magyar nemzetiségű családokban alig jelenik meg a többségi nyelven való iskoláztatás terve. Elenyésző azok száma, akik a most óvodáskorú gyermeküket szerb tannyelvű iskolába fogják íratni. Az érvényes adatok alapján 340 magyar család magyar tannyelvű iskolába fogja íratni gyermekét.

Csupán a vegyes nemzetiségű családoknál jelenik meg a többségi iskoláztatás tendenciája, összesen 8 szülő esetében. Megnyugtatóak ilyen szempontból az adatok, hogy a kutatásba bevont vegyes nemzetiségű családok is a magyar tannyelvű iskolai oktatást részesítik előnyben, amiről összesen 36 szülő nyilatkozott.

Egy korábbi nem reprezentatív felmérés arra hívja fel a figyelmet, hogy a magyar nyelvet ismerő, magyar anyanyelvű, nemzetiségű diákok csaknem 95%-a a magyar nyelvű oktatásba kerül. A kutatók következtetése szerint a magyar oktatásban részt vevő diákok számának növelése ma már leginkább csak a vegyes házasságokból származó gyermekek megnyerése által lehetséges. Ugyanakkor e gyerekek nyelvvállapotát fontos figyelembe venni az iskolai beiratkozáskor: a 2013/14-es tanévben szerb tagozaton tanuló magyar nemzetiségű elsősök 69%-a (168 diák) egyáltalán nem értette, beszélt és használta a magyar nyelvet, 31%-uk (76 diák) valamilyen szinten beszélt és használta, de mindössze 19,2%-uk (47 kisdíák) ismerte olyan jól a magyar nyelvet, hogy akár magyar tannyelven is tanulhatott volna.¹¹

	magyar	szerb	egyéb	Nem tudja	Összesen
magyar nemzetiségű család	340	0	2 ¹²	3	345
vegyes nemzetiségű család	36	8	0	6	50
Összesen	376	8	2	9	395

6. táblázat: Magyar és vegyes nemzetiségű családok iskolaválasztási tervei a most óvodáskorú gyermekekre vonatkozóan (érvényes válaszok gyakorisága)

Összesen 167 szülőnek (42%) van olyan idősebb gyermeke, aki már iskolába jár. Ebben az esetben is a vegyes nemzetiségű családok a magyar tannyelvű iskolát preferálták gyermekeik esetében. Egyetlen magyar nemzetiségű családnál jelent meg, hogy többségi nyelvű tanintézménybe íratta gyermekét. Mindenképp további vizsgálatok szükségesek ezen témakör mélyebb elemzéséhez, ugyanis mintában nagyon alacsony elemszámmal vannak jelen

11 Badis Róbert – Csemik Ilma – Joó Horti Livia – Mengyán Pletikoszity Ildikó: Magyar gyerek, szerb iskola, avagy a magyar oktatás vonzereje a Vajdaságban. *Kisebbségkutatás*, 2014. 23 (4). 174–187.

12 Német tannyelvű.

a vegyes nemzetiségű családok, ezért messzemenőbb következtetéseket rájuk vonatkozóan csak korlátozva tehetünk.¹³

	magyar	szerb	egyéb	Nem tudom	Összesen
magyar nemzetiségű család	148	1	1 ¹³		
vegyes nemzetiségű család	14	3			
Összesen	162	4	1		167

7. táblázat: Magyar és vegyes nemzetiségű családok iskolaválasztása a már beiskolázott gyermekekre vonatkozóan (érvényes válaszok gyakorisága)

Dobos kutatása a szülők elvégzett tanulmányainak nyelvével hozza összefüggésbe a gyermekek iskoláztatásának nyelvét¹⁴. A kutatók véleménye szerint azok a szülők nagyobb arányban íratják magyar oktatási intézménybe gyermeküket, akik mindketten magyarul fejezték be iskoláikat (Kárpátalja: 65%-; Felvidék: 78%-; Erdély: 81%-; Vajdaság: 86%-). Azonban amennyiben akár csak az egyik szülő is államnyelvi iskolába járt, radikálisan változik a kép. Az ilyen értelemben „vegyesen” iskolázott szülők gyermekeinek Kárpátalján mindössze 41, Felvidéken 36, Erdélyben 29, a Vajdaságban 18%-a végzett magyar iskolát. Ha pedig mindkét szülő államnyelvi iskolába járt, úgy gyermekeiket Kárpátalján 46, Felvidéken 12, Erdélyben 11, a Vajdaságban 38%-ban íratják magyar általános iskolába. A kutatás eredményei szerint atipikusnak is nevezhető a vajdasági szülők iskolaválasztási gyakorlata, ugyanis az anyanyelvi oktatáshoz való ragaszkodás szempontjából az ebben a régióban mért tendenciák bizonyultak relatíve a legkevésbé negatívak. Mindezt főként a családi szinten „tisztá” magyar iskolázottsággal rendelkező szülők gyermekeik számára való jelenlegi iskolaválasztási gyakorlata szemlélteti: Vajdaság bizonyult ugyanis az egyetlen régióknak, ahol az említett kategóriába tartozó szülők a 15 évvel ezelőtti tapasztaltnál többen választottak utódaik számára magyar általános iskolát (5,5%-os növekedés, 86%), és hasonló arányban kevésbé szerbet (ugyancsak 5,5%-os csökkenés, mindössze 14%).¹⁵ A 1996-os és a 2011-es

¹³ Német tannyelvű.

¹⁴ Dobos Ferenc: *Asszimilációs folyamatok az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági magyarság körében 1996–2011*. Kutatási jelentés.

¹⁵ Uo.

adatok alapján a kutatók arra következtetnek, hogy ez a tendencia tovább nő, ugyanis az 1996-os adatokhoz képest a csak magyar nyelven tanult szülők is egyre kevésbé taníttatják gyermekeiket magyar tannyelvű intézményben. Jelen kutatás eredményeiből, az alacsony elemszám miatt, nem tudjuk megállapítani, hogy ez a tendencia csökkenést mutat-e, csak annyit látunk, hogy a kutatásba bevont szülők inkább a magyar nyelvű iskoláztatást preferálják.

A már iskoláskorú gyermekkel rendelkező szülők esetében az iskolaválasztás motívációjában nem látható nagy eltérés azokkal szemben, akiknek nincs még tapasztalata az iskolarendszerrel. A kérdőívben meghatározott motívációs tényezők nagy részét négy kategóriába tudjuk csoportosítani: infrastruktúra és felszereltség, pedagógiai munkához szorosan kapcsolódó tényezők, személyes kapcsolatok és a nyelvi, nemzeti tényezők.

A szülők legkevésbé értettek egyet a személyes kapcsolatok kategóriájába tartozó tényezők motívációs jellegében. Körülbelül a szülők felének fontos az, hogy a testvérek, unokatestvérek is ugyanabba az intézménybe járjanak, és kicsivel több mint a felének fontos, hogy ide járjanak a barátaik gyermekei.

A többi tényezők esetében egyetértést mutatnak az adatok. Az adatok azt tükrözik, hogy a szülőket a pedagógiai munkához, tehát objektív szakmai szempontok befolyásolják leginkább az iskolaválasztásban. A szülők egyöntetűen fontosnak (nagyon és inkább igen válaszok együttesen) gondolják a pedagógiai munka minőségét (399 említés), a speciális szakemberek jelenlétét (387 voks) az intézményben. Ezt követi ebben a kategóriában az osztálytanítóról alkotott benyomás, hogy legyen szimpatikus az iskolakezdő osztálytanító pedagógus (382) valamint az, hogy magas legyen a továbbtanulási arány (381).

Emellett az infrastruktúrára és felszereltségre vonatkozó tényezők befolyásolják jelentősen a szülőket. Ebben a kategóriában a biztonság jelenik meg elsődleges motívációs tényezőként, miszerint az iskola jó, biztonságos környéken legyen (396), ezt követi a pedagógiai eszközökkel való felszereltség (389), majd pedig, annak a fontossága, hogy az iskola jó állapotú, közművesített épületben legyen (377). A munkahely közelsége az iskolához az egyik legkevésbé befolyásoló motívációs tényező, 243 szülő válaszolta, hogy egyáltalán vagy inkább nem fontos számára az iskola kiválasztásánál, míg a lakhelyhez való közelség már inkább befolyásolta őket (236-nak nagyon, 97-nek inkább fontos). Mindezek mellett az egészséges iskolai étkeztetés lehetősége is erőteljes befolyásoló tényezőként jelenik meg (351). Ezt az infrastrukturális tényezőkhöz soroltam, mivel ehhez komoly infrastrukturális háttér szükséges. A szülői kérdőívben nem vizsgáltuk külön, hogy ezek a „kívánatos” tényezők megtalálhatóak-e azokban az intézményekben, ahova íratni

szeretnék a gyermeküket, vagy sem, tehát ténylegesen nem tudjuk, hogy ez befolyásolja-e őket az intézmények kiválasztásában, vagy csak szeretnék, ha lenne erre lehetőség.

A nyelvi és nemzeti kategóriában az anyanyelven való tanulás fontossága (396) emelkedik ki, ugyanakkor az is fontos a szülőknek, hogy olyan intézmény legyen, ahol van a gyermekének lehetősége szerb gyerekekkel is érintkezni, ezáltal spontán tanulhatja meg a nyelvet. Határozott az egyetértés abban is, hogy az intézmény kiválasztásánál szempont az is, hogy ezáltal a szülők támogatják a magyar iskolarendszer fennmaradását (373 említés).

Abból a feltételezésből indultunk ki, hogy az iskolai intézmény kiválasztásánál már erőteljesebb taszító tényezőként jelenik meg az osztályban a magyar anyanyelvű cigány gyermekek jelenléte. A szülők kicsivel több mint fele elutasító volt azzal, hogy a döntésüket befolyásolná, hogy az alacsonyabb számú roma (228) és hátrányos helyzetű, szegény gyerekek (295) kívánatosabbá tenne számukra egy-egy iskolát, és amiatt inkább oda íratnák gyermeküket. Tehát a hátrányos helyzetű gyerekek alacsony száma az osztályban kevésbé jelenik meg befolyásoló tényezőként, mint a roma gyerekek aránya. 77 szülő mondta, hogy nagyon befolyásolja az iskolaválasztásban, hogy az osztályban ne legyen (túl sok) roma származású gyermek és ugyanennyien jelezték, hogy inkább befolyásolják a döntésben. Ezek az adatok nem feltétlen a szülők előítéletességet tükrözik, mintsem azt, hogy a felfelé „húzó” diákok jelenléte pozitívabban hat az osztályközösség légkörére, tanulmányaira, mint a jellemzően tanulási nehézséggel küzdő roma gyerekek magas száma. Ezt támasztja alá az is, hogy 317 szülőnek nagyon fontos, míg 64-nek inkább, hogy magas legyen az intézményben a továbbtanulási arány.

22. ábra: Az iskolaválasztás motivációs tényezői (érvényes válaszok gyakorisága)

Összegzés

A felmérés eredményeiből kiderül, hogy majdnem a válaszadók felének volt választási lehetősége az óvodák között. Akik nem tudtak több óvoda közül választani, azok közül 169 szülő válaszolta, hogy ennek az az oka, hogy tulajdonképpen ez volt az egyetlen magyar óvoda a településen.

Amennyiben összességében nézzük az óvodaválasztás motivációjára vonatkozó tényezőket, a válaszadók többségét elsődlegesen szubjektív tényezők befolyásolták, mint az óvónéni/bácsi személye, szimpatikussága, de ezt szorosan követi a jobbnak ítélt pedagógiai munka minősége valamint olyan objektív tényezők, mint az anyanyelven való oktatás és nevelés fontossága és az intézmény biztonságossága, jó fizikai állapota. Jellemzően a szülők közösen hozták meg a döntést az óvoda kiválasztása kapcsán, a szűkebb illetve a tágabb személyes és baráti kapcsolatoknak nem volt hatása.

A legnagyobb szülői elégedettséget a pedagógiai munka minőségével kapcsolatos tényezők mutatják, mind a magyar nyelvhasználat területén, mind pedig a gyerekekkel való bánásmód tekintetében. A legkevésbé a jó képességű, „húzó” gyerekek arányával elégedettek a szülők. Az infrastruktúra területén az intézmények nyitvatartási idejével a legelégedettebbek, az óvoda és a szülők/család kapcsolata területén pedig a szülők tájékoztatásával a többség nagyon elégedett. A megkérdezett szülők 97%-a pozitívan vélekedett az óvodapedagógussal való kapcsolatáról. Fejlesztési irányként a sport és mozgáskultúra valamint játékos állami és idegen nyelv (elsődlegesen angol) tanulását javasolnák a szülők.

A felmérés azt támasztja alá, hogy a magyar nemzetiségű családokban alig jelenik meg a többségi nyelven való iskoláztatás terve. Elenyésző azok száma, akik a most óvodáskorú gyermeküket szerb tannyelvű iskolába fogják íratni, csupán a vegyes nemzetiségű családoknál jelenik meg a többségi iskolaválasztás terve, összesen 8 esetben. Megnyugtatóak ilyen szempontból az adatok, hogy a kutatásba bevont vegyes nemzetiségű családok is a magyar tannyelvű iskolai oktatást részesítik előnyben, összesen 36 szülő nyilatkozott erről.